

ג-א

אמר רבי יוסי: אני קיימתיה, לפרש טעמא דרבי אליעזר במתניתין, במה שאמר המקדיש נכסיו והיו בהם עופות, ימכרו ויביאו בדמיהן עולה.

טעמו הוא: כהא כמו הכלל דאמר רבי שמואל בשם רבי זעירא:

כל בהמה שהקדיש אדם, שאינה יכולה ליקרב, לא היא בעצמה ולא דמיה, דינה שלא קדשה קדושת הגוף, אלא הקדש דמים בלבד.

ולפיכך את אמרת יאות, שפיר אמרת, שעופות הללו שהקדישן בתוך נכסיו קדושין רק קדושת דמים.

שהרי להקריבו לעופות הללו אי אתי יכול.

דכתיב בקרא "בבקר". ודרשינן: ולא עופות. ולמדנו מכאן שהמקדיש עופות בסתם לא יקרבו.

ולפרותו ולהביא בדמיו עולה נמי אין את יכול.

שהרי אין לעוף פדיון [ואפילו נפל בו מום].

ואם כן, הוי דבר שאין יכול ליקרב לא הוא עצמו ולא דמיו.

ולפום כן [ולפיכך] צריך [מוכרח אתה לומר] דעופות הללו — לא קדשה אלא קדושת דמים. ושפיר אמר רבי אליעזר, שקדושת דמים נפדית.

חברייטא [בני החבורה] אמרי בשם רבי יוחנן.

וכן רבי אייבו בר נגרי אמר קומי רבי אילא בשם רבי יוחנן:

הרי טעמא דהין תניא [של זה התנא], רבי שמעון בן יהודה בשם רבי שמעון, הסובר שהמקדיש נקיבה לעולתו או לפסחו או לאשמו לא חלה עליה קדושת הגוף, ואין היא עושה תמורה, הוא מכאן:

שהוא לומד מדכתיב "ואם כל בהמה טמאה, אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה". והעמיד את הבהמה לפני הכהן, והעריך אותה הכהן".

ולפי פשוטו של מקרא, הוא בא ללמד שהמקדיש בהמה טמאה לא חלה עליה אלא קדושת דמים, ולפיכך היא נפדית, ופדיונה הוא על ידי העמדה והערכה. דהיינו, שיעמיד את הבהמה לפני הכהן, ויעריכנה הכהן, ויפדנה בשווי שהעריכה הכהן.

וקשה: מזה תלמוד לומר בקרא זה "בהמה טמאה"?

והרי דין בהמה טמאה מתפרש בכתוב אחר כך: "ואם בבהמה הטמאה — ופדה בערכך"!?

אלא, בא הכתוב הזה ללמדנו, כי אפילו אינה בהמה טמאה ממש, אלא רק "טמאה" לאותו השם, שלאותו שם קרבן שהוקדשה לו היא אינה ראויה, אין היא מתקדשת בקדושת הגוף, אלא רק קדושת דמים, והיא נפדית.

מכאן, שהמקדיש נקיבה לעולה או לפסח או לאשם, כיון שהיא "טמאה" לאותו השם, שאינה ראויה לקרבנות הללו, היא אינה קדושה אלא קדושת דמים.

וקשיא, ומקשה הגמרא על זה: אם קרא זה מיירי במקדיש נקיבה לעולה, וקא משמע לן שאינה קדושה קדושת הגוף — כיצד ברא [בזה הפסוק] כתיב: "והעמיד" "והעריך"?!

דהיינו, שהיא נפדית על ידי העמדה והערכה.

והרי אינה קדושה כלל, לפי שבהמה זו הוא הקדיש למזבח, וכיון שלא חל עליה קדושת הגוף, אם כן היא נשארה חולין ואינה צריכה פדיון כלל.

כי לא יתכן פדיון אלא בבעל מום או בבהמה טמאה שאינם ראויים אלא להקדש דמים. אבל בבהמה תמימה לא תיתכן בה קדושה כזאת שאפשר לפדותה בהיותה תמימה.

אלא, או שחל בה קדושת הגוף, ואז אין לה פדיון בהיותה תמימה, או שהיא נשאת חולין.

רבי זעירא בשם רבי אליעזר לא אמר כן לדרוש מקרא זה שהמקדיש נקיבה לעולה לא קדשה קדושת הגוף.

אלא הוא למד מקרא זה כדעת רבי שמעון סתמא, האומר שהמקדיש נקיבה לעולה קדשה קדושת הגוף. ורק לפסח ואשם לא קדשה. ודריש הכי:

"ואם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן לח" – כל שהיא כבהמה טמאה, שאינה ראויה ליקרב, לא כאן ולא במקום אחר לאותו שם קרבן, אינה קדושה, ואינה עושה תמורה.

יצאת מקדיש נקיבה לעולה, שאף על פי שאינה ראויה ליקרב כאן בעולת בהמה, מכל מקום ראויה היא ליקרב במקום אחר, בעולת העוף.

ומכאן שהמקדיש נקיבה לעולתו קדשה, ועושה תמורה, דראויה היא לאותו שם קרבן, דהיינו עולה בעוף.

אך המקדיש נקיבה לפסח או לאשם, היות ואינה ראויה בשום מקום לשם קרבן פסח ואשם, לפיכך אינה קדושה ואינה עושה תמורה.

רבי אבון ורבי בון בעון קומי רבי זעירא [הקשו לפני רבי זעירא] על דבריו, שאמר כל שאינו ראוי ליקרב לא כאן ולא במקום אחר אינו מתקדש בקדושת הגוף:

והרי הרובע והנרבע, אף על פי שאינן ראויין ליקרב לא כאן ולא במקום אחר, הרי הן קדושים ועושיין תמורה [כדתני בתוספתא דתמורה]?

אמר לון [להו] רבי זעירא: **אף אני לא** באתי ואמרתי לבאר שיטת רבי שמעון, הסובר שהמקדיש נקיבה לפסח ואשם לא קדשה, כפי שהבנתם דברי.

אלא ביארתי את דעת הסובר שהמקדיש נקיבה לפסח ואשם קדושה.

ולדבריו אמרתי, שזהו שלימדנו הכתוב, כי רק המקדיש בהמה **טמאה ממש** אינה קדושה כלל, משום שאין מינה קרב בשום מקום.

אך נקיבה, ורובע ונרבע מינם קרב [כשלא נרבעו], ולכן הדין שחלה עליהם קדושת הגוף.

וכיון שהכתוב מדבר בבהמה טמאה ממש,

שלא שייך בה קדושת הגוף כלל, שפיר מובן כי בהרא [בזון] כתיב "והעמיד" "והעריך", שהיא אכן קדושה קדושת דמים.

שהרי לא שייך להקדישה אלא לדמים, הואיל ואין לה שייכות למזבח כלל, ויש לה פדיון על ידי העמדה והערכה. [עפ"י גירסת קרבן העדה].

הלכה ה מתניתין:

אחת לשלושים יום משערין, [קובעין שער] את הלשכה.

שאז קובעין מחיר ליינות ושמנים וסלתות שיעמוד זה השער ל' יום, ולוקחים בכל יום ממוכרי יינות שמנים וסלתות מה שהן צריכין באותו הסכום שפסקו.

ולענין מה פוסקין את השער?

שאם נתייקר המקח בתוך אותן ל' יום, אין מוסיפין דמים, אבל אם הוזל לוקחים כפי הוזל.

כל ספק המקבל עליו לספק סלתות ללשכה, לצורך המנחות למשך השנה, ופסקו עמו שיספק להקדש ארבע סאין בסלע, הרי אף שהוקרו ועמדו על שלש סאין לסלע, מכל מקום, ימשיך לספק ד' סאין בסלע.

כי אף שההקדש לא משך את הסלתות, מכל מקום קנאו בקנין כסף, לפי שההקדש קונה בקנין כסף.

ונמצא ההקדש משתכר סאה לכל סלע.

קיבל עליו לספק סלתות כאשר עמדו

משלוש סאין בסלע, והוזלו, ועמדו מד' סאין בסלע — יספק מד' סאין בסלע.

שלעולם יד הקדש על העליונה.

אם התליעה הסולת שקיבל עליו המוכר לספק — התליעה לו, והוא צריך לתת סולת אחרת תחתיה.

וכן אם החמיין היין שקיבל עליו לספק — החמיין לו, ונותן להקדש יין אחר תחתיו.

ואחריתו של המוכר היא אפילו משך הגזבר את הסולת והיין ונתן לו כבר מעות.

לפי שאינו מקבל מעותיו להיות שלו ממש, עד שיהא הכל ראוי למזבח, ויהא המזבח מרצה.

גמרא:

תני בשם רבי שמעון: מיד היו מקבלין הספקין את מעותיהן. ולא חיישינן שיפסלו הסלתות. הואיל והכהנים זריזין הן לשמרן שלא יתקלקלו.

הדרן עלך פרק התרומה

פרק אלו הן הממונים

הלכה א מתניתין:

חמשה עשר מינויים של פקידות ושררה היו תמיד במקדש. וכל אחד מהממונים האלו היו תחת ידו אנשים הרבה, כדי להכין המלאכה שהוא ממונה עליה — [רמב"ם

פ"ז מכלי המקדש].

ולמה נקרא שמו פתחיה?

ואלו הן הממונים שהיו במקדש:

שחיה פותח בדברים, ודורשן, ויודע בשבעים לשון, ויבואר בגמרא.

א. יוחנן בן פנחס — ממונה על החותמות.

ה. בן אחיה — ממונה על חולי המעיים לרפאותן.

מי שהיה נצרך לנסכים, בא ליקח אותן מן הממונה, והיה נותן מעות ליוחנן בן פנחס. והוא היה נותן לו כנגד מעותיו חותם, כפי מדת הנסכים שהוא צריך.

לפי שהיו הכהנים אוכלין הרבה בשר קדשים, והיו הולכים על הרצפה כשהם יחיפים. לפיכך היו מעיהן מתקלקלין, וצריכין תמיד לרופא שיאמר להם רפואתם.

ב. אחיה — ממונה על הנסכים.

ו. נחזניה — חופר בורות ושיחין.

כל מי שקנה חותם מיוחנן בן פנחס, היה נותנו לאחיה. והוא היה נותן לו נסכים כפי הכתוב בחותם.

כדי שיהיו מים מצויין לשתות, לעולי רגלים.

[ומה שהיו מוכרין נסכים ולא מכרו בהמות לקרבנות, הוא משום שהנסכים מקבלין טומאה, וצריך לשמרן בטהרה].

ז. גביני — היה ממונה על הכרוז.

ג. מתיה בן שמואל — ממונה על הפייסות.

שהיה מכריז בכל בקר בבית המקדש: עמדו כהנים לעבודתכם! והיה מעוררן, והיו שומעין קולו עד יריחו.

שהיו במקדש ד' פייסות כל יום, להורות מי יזכה בעבודה זו, ומי בעבודה זו. והוא היה ממונה לערוך את סדר הפייסות.

ח. בן גבר — היה ממונה על נעילת שערים.

ד. פתחיה — ממונה על הקנין.

שהיה מורה לנעול שערי המקדש בערב ולפתחן בבקר.

שהיו מביאין זבים ויולדות.

ט. בן בבי — היה ממונה על הפקיע.

על עשיית הפתילות של המנורה. ומשום שמצוות המנורה שתדלק מערב עד בוקר, ולעולם היו נותנים בה מידת שמן שווה, שהיא חצי לוג שמן כשיעור המספיק ללילי טבת הארוכין. והוא היה ממונה לכוון עובי הפתילות בכל עונות השנה, כדי שלא יכבה קודם הבקר.

אותם המחויבין בקיני חובה היו מביאין מעותיהן לשופרות שבמקדש, והממונים על השופרות לוקחים המעות ומביאין בהם את הקינים.

והיה צריך שיתמנה על זה חכם גדול ובקי, כדאמרין במסכת אבות: קינין ופתחי נדה הן הן גופי הלכות.

י. בן ארזא — היה ממונה על הצלצל.

ופתחיה — זהו מרדכי היהודי.

הוא כלי שיר שיש לו קול גדול, וכשהיו שומעין קולו היו הלויים מתחילין בשיר.

יא. הוגרס בן לוי — ממונה על השיר.

שהיו הלויים שרין בפייהם. ונעימה גדולה היתה בפיו, והיה ממונה להתחיל השיר. וכשהיה מסיים היו כולן מסיימים.

יד. בית גרמו — ממונים על מעשה לחם הפנים.

שהיה עשוי כמין תיבה פרוצה, והיו הם אומנים בעשייתו ואפייתו, לרדותו מן התנור שלא ישבר, ולעשותו באופן שלא יתעפש.

יג. בית אבטינס — היו ממונים על מעשה הקטורת.

שהיו משפחה זו בקיאים לפטם הקטורת, ומכירין בעשב ששמו "מעלה עשן".

וכשהיו מערבין אותו עם סממני הקטורת היה עשן הקטורת מתמר ועולה כמין מקל.

יד. אלעזר — היה ממונה על אורגי הפרוכות.

לעשות פרוכות חדשות, כשהיו צריכים.

טו. ופנחס — ממונה על המלבוש.

שהיה עוסק בבגדי כהונה באריגתם ובעשייתם, והוא היה דואג לכך שיהיו מוכנים הבגדים לכהנים בשעת עבודה, ובהצנעתם אחר העבודה, ולשכה מיוחדת לכך היתה במקדש.

נמרא:

רבי חזקיה אמר רבי סימון ורבנן אמרי: לא

היו אלו הממונים השנויין במשנה ממונים אלא לשעתן, ובשאר הדורות היו ממונים אחרים.

ונחלקו בטעמו של התנא, מדוע מנה שמות אלו דווקא.

חד אמר: כשירי דור ודור בא למנות עליהם. שלא שימשו כל הנך בדור אחד, אלא מנה התנא את מי שהיה הכשר מכולם בכל המינויים, במשך כל הדורות.

והרבה [והאחר — השני] אמר: כל אלו הממונים שימשו בדור אחד. ומי שהיה באותו הדור שבו עלו ישראל מן הגולה מנה מה שהיה בדורו. ואותן הזכיר התנא, ולא הזכיר את כל הממונים שהיו בזמן הבית.

תנן במסכת יומא פרק שלישי:

בן קטין עשה י"ב דדים לכיור. מונבו המלך היה עושה כל ידות הכלים של יום הכיפורים של זהב. והיו מזכירין אותו לשבח.

ואלו לגנאי: של בית גרמו לא רצו ללמדו על מעשה לחם הפנים. של בית אבטינס לא רצו ללמדו על מעשה הקטורת. הוגרס בן לוי היה יודע פרק בשיר ולא רצה ללמד. בן קמצר לא רצה ללמדו על מעשה הכתב.

על הראשונים נאמר "זכר צדיק לברכה", ועל אלו נאמר "שם רשעים ירקב".

והשתא אמרינן: מאן דאמר שהתנא דמשנתנו כשירי כל דור ודור בא למנות, אם כן, נמצא דבית גרמו והוגרס ובית אבטינס כשרים שבכל הדורות היו, ומצאו תשובה לדבריהם מדוע לא רצו ללמד,

וכדאמרינן להלן בגמרא.

ועל כרחק שעל כולן הוא אומר "זכר צדיק לברכה", אף על בית גרמו והוגרס ובית אבטינס.

ומה דאמרינן התם ביומא שעל האחרונים הוא אומר "שם רשעים ירקב" לא קאי עליהו, אלא על בן קמצר וחביריו.

אולם למאן דאמר "מי שהיה באותו דור מנה מה שבדורו", אם כן אין ראייה שכל אלו המוזכרין במשנתנו היו כשרים. ושוב יש לפרש המשנה ביומא כפשוטה, שעל כולן שהוזכרו שם לגנאי הוא אומר "רשע רשעים ירקב", ואפילו על בית גרמו והוגרס, ובית אבטינס.

ועל מי נאמר שם במשנה "זכר צדיק לברכה" — על בן קטיף וחביריו, השנויים שם ברישא של המשנה.

יג-ב אגב שהוזכר בגמרא מעלותיהם של המוזכרים לשבח ומעלת החכמים, הביאה הגמרא דרשות נוספות העוסקות במעלות החכמים.

אמר רבי יונה: כתיב ישעיה נג]: "לכן אחלק לו [נחלה וגורל] ברבים [עם האבות הראשונים], ואת עצומים יחלק שלל, תחת אשר הערה נפשו למות".

"אחלק לו" — זה רבי עקיבא, שהתקין מדרש החלכות וההגדות שדורשין אותן ברבים.

ואף זה, שמוסר נפשו לה', יהיה לו חלק בתורת ה' כמו רבי עקיבא.

ויש אומרים: אלו, מדרשי הלכות והגדות

— אנשי כנסת הגדולה תיקנו, שהמדרש היה כבר ממימי אנשי כנסת הגדולה.

אלא מה תיקן זה [רבי עקיבא] — כללות. שהיה עושה כללים לתורה, כמו שמצינו בכמה מקומות בש"ס "כלל אמר רבי עקיבא".

וכן תיקן פירוט. שהיה דורש על כל קוץ וקוץ שבתגי התורה תלי תלים של הלכות.

אמר רבי אבהו: כתיב בדברי הימים "משפחת סופרים יושבי יעבץ". [סיעת יעבץ, שהיה מושל עליהם ומלמדם], ויעבץ, זה עתניאל בן קנז.

מה תלמוד לומר "סופרים"? כלומר, מה הגדולה בכך, שמשבח אותם הכתוב על כך?

אלא, שעשו את התורה ספורות ספורות. שנתנו סימנים לתורה, ושמו מספר לכל ההלכות, כדמצינו במקומות רבים במשנה, שמנו את מספר ההלכות.

וכדתנן בתרומות: חמשה — לא יתרומו תרומה.

ובריש מסכת חלה שנינו גם כן: חמשה דברים חייבין בחלה.

ובריש יבמות שנינו: חמש עשרה נשים שהן אסורות משום ערוה, פוטרות צרותיהן מן היבום. שאם היתה אחת מהן נשואה לאחיו, ולו שתי נשים, ומת אחיו בלא בנים, שתיהן פטורות מן היבום ומן החליצה, כדילפינן לה התם מקרא.

ובריש מסכת כריתות שנינו: שלשים ושש חייבי כריתות מצינו בתורה.